

ВІДГУК
другого офіційного опонента
кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри
перекладу, прикладної та загальної лінгвістики
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
Лелеки Тетяни Олександрівни
про дисертацію Карлової Вікторії Олександрівни
**Когнітивно-матричне моделювання запозиченої лексики в
давньоанглійській поемі “Беовульф”**
на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії
зі спеціальності 035 Філологія.
Київ, 2020. 303 с. із додатк.

Проблема запозичень належить до “вічних” мовознавчих тем, і це вже є запорукою того, що дисертація В. О. Карлової, виконана в царині даної проблематики, є безперечно актуальною за своїм змістом і загальною спрямованістю. Але актуальність цієї роботи є не лише безсумнівною, а і, якщо так можна сказати, взагалі багатоплановою. Це, з одного боку, зумовлено тим, що в дисертації опрацьовано, серед іншого, цікавий мовний фактаж, що потребує наукового філологічного реагування у формі його осмислення – як у традиційних категоріях і термінах, так і з урахуванням сучасних тенденцій у галузі вивчення мовних контактів та їх наслідків. Крім того, тут важить і сама структура ситуації тих міжмовних взаємовідносин, які розглядаються в дисертації: адже в цій праці об’єктом вивчення є процеси запозичень до давньоанглійської мови, які є досить різноманітними.

По-перше, розкрито суть мовних контактів, по-друге, охарактеризовано когнітивну функцію мови, по-третє, вивчено особливості адаптації запозичень та розроблено комплексну методику для когнітивно-матричного моделювання лексичних запозичень на матеріалі давньоанглійської поеми “Беовульф”.

Мовні контакти тут, як і завжди, фактично є контактами мовно-культурними, а в останній час вони є тісно пов’язаними з глобалізаційними процесами, виступаючи і як наслідок останніх, і як їх інструмент. Отже, тут,

природно, виникає можливість вивчення запозичень у когнітивнолінгвістичній та лінгвокультурологічній перспективі, приміром, з точки зору впливу запозичень на формування національно-мовної картини світу чи також їхньої ролі в психолінгвістичних аспектах розвитку мови.

От такий стан справ, з яким тут стикається лінгвіст, ставить останнього в унікальну дослідницьку позицію, озброює його новою й неповторною оптикою бачення феномена запозичень у його минулих і сучасних проявах, водночас змінюючи, розширюючи та збагачуючи традиційний теоретико-методологічний контекст вивчення цього феномена.

Підхід дисертантки до обраного нею об'єкта дослідження можна окреслити як багатовимірний, а ще краще як комплексний. Це виявляється вже у виборі конкретного фактажу, на базі якого здійснюється дослідження. Це, з одного боку, відомості, узяті з літературних джерел, і, з іншого, ще й аналіз адаптації зазначених запозичень у сучасній англійській мові. У цей спосіб іманентно-мовна характеристика відповідних явищ доповнюється характеристикою функціональною. Зміни, що їх зазнають запозичувані мовні одиниці в новому для себе мовному середовищі, висвітлюються дисертанткою як щодо формальної, так і змістової площини мови, де до уваги беруться фонетичні, граматичні та лексико-семантичні характеристики (аспекти адаптації нової одиниці до відповідної підсистеми мови-реципієнта). Тут зазначені зміни моделюються дисертанткою за допомогою залучення ще більш деталізованих параметрів, що, звісно, забезпечує повноту опису й оцінки за допомогою статистичних та комп'ютерних методик.

На нашу думку, авторка досить вдало використовує методологічний апарат із залученням когнітивно-матричного моделювання, що говорить про сучасний підхід до роботи з матеріалом. У праці представлено 7 моделей когнітивних субматриць запозичених одиниць, які наочно відображають їх структурно-семантичні трансформації у давньоанглійській мові.

Новаторським досягненням третього розділу є визначення явищ абстрату, адстрату, суперстрату та перстрату в давньоанглійській мові та виявлення простих та композитних назв. Тут також подаються статистичні дані щодо когнітивної субматриці простих запозичень та гібридних композитів різного походження в давньоанглійській мові.

У четвертому розділі охарактеризовано рангово-частотний розподіл лексичних запозичень із залученням методик квантитативної лінгвістики, а також подальша адаптація запозичень давньоанглійської мови в сучасній англійській.

Узагалі досконала логічність, послідовність і чіткість є, так би мовити, невід'ємними атрибутами представленої роботи, які простежується в усьому: і в побудові, структурованості дисертації, і в її основному викладі, і в її висновках. Дисертантці вдалося зберегти науковий стиль викладу, не переобтяжуючи роботу термінами. Дисертаційне дослідження вичерпно розкриває тему.

Для більшої адекватності метаопису всього зібраного матеріалу авторка виправдано вдається до графічних засобів маніфестації аналізованого матеріалу у вигляді таблиць та графіків у тексті дисертації. Заслужують на схвалення укладені додатки до дисертації, в яких подано реєстр кельтських запозичень у поемі "Беовульф", отриманих за допомогою комп'ютерної програми "Multi Text Finder".

Наукова новизна роботи, перш за все, полягає в тому, що дане дослідження є однією з перших праць, в якій робиться спроба вивчення запозичень за допомогою їх когнітивно-матричного моделювання з позицій соціологічного і структурного підходів із залученням комп'ютерної методики.

Вперше теоретично обґрунтовано і розроблено систему критеріїв, які дозволяють виявити результати мовних контактів на матеріалі давньоанглійської поеми "Беовульф", де аргументовано домінування простих запозичень адстратного походження в давньоанглійській мові.

Авторкою на основі детального аналізу сконструйовано когнітивні субматриці відображення процесів фонетико-граматичної та лексико-семантичної адаптації запозичень з різних мов у давньоанглійській.

Виявлено тенденції подальшої адаптації запозичень у сучасній англійській мові та зображено кількісно-якісну динаміку цього процесу.

Теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні: методологічного інструментарію, за допомогою якого досліджувалася проблема функціонування запозичень в давньоанглійській мові; когнітивних здібностей людини та їх вербалізації; аспектів когнітивно-матричного моделювання лексичних одиниць; шляхів адаптації запозичених лексем на основі когнітивної матриці з залученням кількісно-статистичних показників; використання першого математичного закону Дж. Ципфа – Б. Мандельброта для рангово-частотного співвідношення запозичень.

Практичне значення роботи полягає у розробці методики когнітивно-матричного аналізу лексичних одиниць, у відборі матеріалу для етимологічних словників англійської мови, у використанні результатів у курсі загального мовознавства та прикладної лінгвістики.

Запропонована робота водночас відкриває перспективи для нових досліджень лексичних інновацій. Авторська ж методика у визначенні їх ступеня продуктивності може ефективно застосовуватися для різних типів мовних одиниць в різних мовах.

Незважаючи на загальну високу оцінку дисертації, її наукову новизну, оригінальність і перспективність, В.О. Карлова допустилася, як нам видається, окремих термінологічних неточностей.

Виникає зауваження щодо застосування авторкою терміна **давньоанглійська запозичена лексика** при визначенні слів що поповнюють лексичну систему давньоанглійської мови, замість **запозичена лексика в давньоанглійській мові**, можливо, ці співвідношення, безумовно, теж є релевантними, але, швидше за все, ж в іншому плані. Також викликає сумнів використання терміна **запозичення давньоанглійського походження** у

пункті 4.2, коли далі зазначається «...адаптація запозичень латинського походження...», що не є вдалим у даному контексті.

Ще одне зауваження до 1-го розділу: на стор. 75 наводиться термін “**наукові слова**” без пояснення того, що авторка має на увазі і чому саме так формулює думку. Можливо, це **терміни** латинського та грецького походження.

Варто також зауважити, що у випадку семантичної характеристики об’єктом зіставлення стають не лише значення як такі, але і їх компонентний аналіз. Щоправда, виникає і зауваження: фонетичні, граматичні та лексико-семантичні особливості адаптації запозичень у давньоанглійській мові подаються разом і не поділяються, що робить їх сприйняття дещо ускладненим.

У четвертому розділі роботи авторка говорить про факти загальної “неадаптації” запозичених одиниць, які можливо пояснити певними екстралінгвістичними чинниками, а саме: “появою питомих лексем; зникненням предметів, явищ, процесів із життя давнього людства або змінами соціокультурного життя та оточення”. У цьому випадку можна було б говорити про лексичні одиниці, що стали історизмами та архаїзмами в англійській мові.

Доречним було б, на нашу думку, у теоретичних положеннях зазначити праці Леоніда Петровича Крисіна, Євгенії Анатоліївни Карпіловської, Stig Hjarvard, які подають багато матеріалу з тематики дослідження.

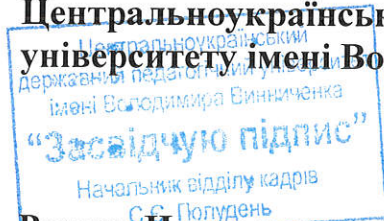
Але ці зауваження і застереження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної праці В. О. Карлової. Її дисертація – це цілісне, завершене і самостійне дослідження, яке присвячене актуальній для сучасного мовознавства темі мовних контактів із залученням нових методик дослідження. Тому зміст роботи відзначається новизною й оригінальністю опрацювання об’єкта вивчення. Ця праця виконана на належному науковому рівні з коректним застосуванням теоретико-методологічного апарату і з використанням надійної фактологічної бази, наслідком чого стала

достовірність отриманих результатів, зроблених авторкою спостережень та висновків. Усе це зумовлює наукову та прикладну значущість матеріалів дослідження, які, крім того, отримали достатню апробацію на наукових форумах і є належним чином висвітлені в друкованих працях дисертантки, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації та апробація досліджених матеріалів.

Робота пройшла перевірку на антиплагіат, де було доведено відсутність порушення академічної доброчесності, що говорить про унікальність рецензованої праці.

Дисертація Карлової Вікторії Олександрівни “Когнітивно-матричне моделювання запозиченої лексики в давньоанглійській поемі “Беовульф” заслуговує на присудження її авторці ступеня вищої освіти доктора філософії зі спеціальності 035 – Філологія як така, що відповідає вимогам п. 9-18 “Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167”.

**Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу,
прикладної та загальної лінгвістики
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка**

Т.О. Лелека

**Ректор Центральноукраїнського
державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
доктор філологічних наук, професор**

06.08.2020

О.А. Семенюк